

Az erdélyi magyar színjátszás problémája

Irta: K á d á r I m r e, a kolozsvári Magyar Színház igazgatója

1. A népkisebbségi sors sajátos történelmi feladatot ró arra a nemzetre, amelynek ez a sors jutott osztályrészül. Hogyan lehet megtartania, vagy ami ezzel egyet jelent: fejlesztenie a maga különleges kulturáját, nélkülözve az erőhatalom külső eszközeit, pusztán a saját benső, szellemi és erkölcsi erejére utalva? Sokan ma is azt tartják, hogy a feladat megoldhatatlan. Pedig a mélyebbre hatoló tekintetnek észre kell vennie, hogy általában a kulturális fejlődés nem esik össze a hatalmi erők bontakozásával, hanem a kultúra az erőhatalom gondolataival és intézményeivel szemben küzdötte ki a maga érvényesülését. Egyetemes törvénye ez a kultúrtörténetnek s létérdekünk, hogy mielőbb és mennél általánosabban felismerjük. Mert e törvényből az következik, hogy minden nép sorsát, legyen az többségi, vagy kisebbségi helyzetben, végeredményben a saját kulturhivatásának felismerése dönti el s fennmaradása, létezése, fejlődése, nagy távlatban azoktól a szellemi értékektől függ, amelyeket e hivatás szolgálatában kitermel.

Ezek az értékek igazolják ország-világ előtt egy nép létjogosultságát, ezek szereznek számára barátokat, ezek teszik kívánatosá a vele való megismerkedést és együttműködést, ezek oszlatják el vele szemben a bizalmatlanságot és gyűlöletet. Kisebbségi nép számára tehát a lét és a nemlét kérdése, hogy szellemi képességeinek kivirágztatására összpontosítsa minden figyelmét.

2. A népkisebbségi helyzet vajmi kevés felületi lehetőséget ad a terjeszkedésre s arra ösztönöz, hogy a lélek inkább a mélységeket és magasságokat keresse. Az erdélyi magyar szellemiség legilletékesebb kifejlődése, az irodalom, a történelmi változás első pillanatában nyomban ráeszmélt új hivatására. Előbb a líra talált rá a népi mithosz már-már eltemetett forrásaira, hogy gyökereit hozzájuk eresztve, új és nemesebb gyümölcsöket teremjen. Azután az elbeszélő műfajok dobták sutba a „szórákozttatás” kaptafáit s a népi sorsnak, e vallásosan történelmi valóságnak öntudatos ujjáformálóivá lettek. (Az ősi szent könyvek elemzése általában azt mutatja, hogy új mithoszokat előbb apró dalok villantanak meg, azután következik a monda-csinálók öntudatosabb és szélesebbkörű munkája).

A sorsábrázolás legelevenebb, legszemléletesebb művészi formája, a dráma azonban mintha sokáig nem talált volna új feladatot ebben az irodalmi ujjászületésben. Amíg végre maguk az írók ki nem adták a jelszót: „Meg kell teremteni az erdélyi magyar drámaírást!”

3. Szinte hihetetlen, hogy a színház és a drámairás viszonyáról milyen elméletek burjánzanak. Alexander Tairoff híres munkája (Das entfesselte Theater), nem állít kevesebbet, mint hogy a színház viszonya a drámairodalomhoz abban áll, hogy a színház „jelenleg még” kénytelen a drámairodalmat „anyagul” felhasználni. „Ha a színház a jelen pillanatban még nem is tart olyan messze, hogy a megírt darabokról teljesen lemondjon, de azon kell lennie, hogy ehhez a kitűzött célhoz minél jobban közeledjék!” Balázs Béla „A színjátszás elmélete” c. munkájában mint a jövő zenéjét üdvözölte az 1920-as szentpétervári nagy népünnepélyt, a forradalom jeleneinek utcai megismétlését. Pár év múlva már René Fülöp Miller beszámolt arról, hogy ezek a látványosságok elvesztették vonzóerejüket, úgyhogy abba is hagyták őket. Minden törekvés, amely a színházat az élő drámairástól el akarja választani s legfeljebb ürügyül használja az író munkáját, — amelyet az önállósult rendező-művész éppoly szuverén módon tör bele a maga alkotásába, mint a kulisszavásznat, szinpadit zenét, vagy akár a „színész-anyagot”, — eleve is kudarcra van ítélve. Színháztörténelmi elmefuttatások mit sem használnak itt, hivatkozások a dionisosi játékokra, a commedia del' arte korszakára, stb. Az irodalmi mű kiűzése a szinpadról csak annyit jelenthet, hogy az író helyett egy, vagy több dilettáns „szinpadművész” alkotása kerül színre, az öntudatos írói munka helyett régebbi fejlődési periódusok támadnak fel. Egyszóval a forradalom jelszavával reakciós törekvések akarnak urrá lenni a szinpad értelmének meghatározásában is, mint a kultúra annyi más területén!

Nyugodtan elfogadhatjuk a tételt, hogy a drámai mű nemcsak „nyersanyaga”, hanem éltető értelme a szinpadnak, amelynek feladata, hogy a szellem és anyag találkozását művészi eszményiségben valósítsa meg s ahol drámairó, rendező, színész, festő, építész, táncművész és egy sereg mesterember pótolhatatlan együttműködésén felül egy újabb döntő elem: a közönség figyelő jelenléte teremti meg a közösen létrehozott új művet: a szinpadit alkotást.

4. Ha tehát azt akarjuk, hogy az erdélyi magyar színjátszás méltó módon töltsen be a maga sajátos hivatását, akkor semmi értelmük a kölcsönös szemrehányásoknak. Az írók hasztalan szidják a színházat, hogy nem „áldoz” eleget a tiszta irodalomért s „üzleti okokból” túl sok pusztán szórakoztató darabot játszik. A színház erre azt feleli, hogy ám irjanak az erdélyi írók annyi és olyan jó darabot, hogy kiszoríthassák a játékrendről a művészi értékekben fogyatékos színműveket. Éppily értelmetlen a közönség folytonos megróvása, hogy miért nem látogatja olyan szorgalmasan a klasszikus drámai előadásokat, mint a divatos operett-slágereket, vagy a futball-mérkőzéseket.

A tényállás alighanem az, hogy egymás hibáinak keresése helyett itt is minden tényezőnek a saját feladatát kell megkeresnie, ha hozzá akar járulni a célhoz: az erdélyi magyar színjátszás újjászületéséhez. (Hozzáteszem, hogy ez a megújulás egyben létfeltétele is színjátszásunknak, mert enélkül előbb-utóbb el kellene senyvednie).

a) A színháznak vállalnia kell, hogy súlyos áldozatok árán is át-

alakítsa játékrendjét s méltó helyet adjon benne az erdélyi drámairás kísérleteinek. (Itt nyomatékosan hangsúlyozni kell, hogy az erdélyi írótól mást vár a színház és a közönség, de ez a más: több és nem kevesebb. Gazdagabb és értékeesebb mondanivalót kell elvárni az erdélyi drámairótól. A mesterséget magát pedig meg lehet és meg kell tanulnia, részben a világirodalom nagy drámáinak beható tanulmányozása útján, részben pedig a színház falai között.) Az új színészgeneráció nevelésében uralkodó szempontnak kell lennie annak a sajátos hivatástudatnak, amely a fent kifejtett feladatokkal jár együtt.

Meg kell itt jegyezni, hogy a kisebb erdélyi szintársulatok sorsa is attól függ végső eredményben, hogy pusztán reprodukáló színházakból tudnak-e produkáló, tehát teremtő színházakká lenni s méreteikhez képest sajátos feladatokat vállalni.

b) Az íróknak rá kell eszmélniük, hogy az erdélyi magyar színházak sem adhatják elő azokat a darabjaikat, amelyek már megjárták a budapesti színházi ügynökségeket s ott megmérték és könnyűnek találtattak. Az erdélyi magyar színházak nem merithetik műsorukat a pesti színházak papirkosarából. Egy darab nem lesz jobb azáltal, hogy erdélyi szerző írta.

El kell fogadni az íróknak azt a tényt is, hogy a dráma kézírata nem szentírás s hogy éppen a színpadi ösztönművészetnek imént vázolt sajátosságai folytán a színpadi mű csak az előadáson kapja meg a végleges formát. Az íróknak éppen ezért együtt kell dolgozni a rendezővel és a színészekkel.

c) Sajtónkra vár elsősorban a feladat, hogy a nagyközönség figyelmét ráirányítsa színjátszásunk és drámairásunk kérdésének komoly jelentőségére. Mert még ma is áll, amit Petőfi verse mond a színészetről:

„Pártolj közönség és majd haladunk,”
Mond a színész, — és az meg így felel:
„Haladjatok, majd aztán pártolunk”.
És végre mind a kettő elmarad.

Nos, kezdje a színház! Mert a színház megújulásának végeredményben a színházból kell kiindulnia.